

KUNST IN UTRECHT ART IN UTRECHT
TE ZIEN VANAF SEEN FROM
DE DOMTOREN THE DOM TOWER
5 JUNI - 3 OKT. 99 5 JUNE - 3 OCT. 99

C C
C C
C C
centraal
museum

PANORAMA 2000

PANORAMA 2000

De stad als museum, met de Domtoren als middelpunt

Panorama 2000 is de titel van de tentoonstelling die van 5 juni tot 3 oktober 1999 in Utrecht is te zien. Aan vijftig beeldend kunstenaars is gevraagd een kunstwerk te bedenken dat zichtbaar is vanaf de Dom. Zo wordt de stad een museumzaal met de Dom als middelpunt. In het uitzicht van De Dom verbinden zich de kunstwerken met de stad. Alle ideeën zijn te vinden in de catalogus die bij de tentoonstelling verschijnt en nu al op Internet (www.panorama2000.com). Twintig kunstwerken bestaan in het echt en grijpen direct in de omringende wereld in. De selectie tussen de eerste en tweede categorie is door het Centraal Museum, en door het toeval bepaald. Doorslaggevend voor de realisatie van een plan was de kwaliteit ervan, de bereikbaarheid en toepasbaarheid van een techniek, het succes bij de gesprekken met eigenaren, bewoners, monumentenzorgers en de bereidheid van ondersteuners om het geld beschikbaar te stellen.

Sinds de Middeleeuwen is de toren het herkenningsteken van Utrecht. De Dom reikt al vanaf 1320 naar de hemel en verder wilde en kon men sindsdien niet gaan. Welk zichtbaarder symbool kan een stad zich wensen? In honderden schilderijen staat de Dom centraal. De renaissance-meester Jan van Scorel schilderde Utrechts centrum van de wereld, op uitnodiging van de Gentse gebroeders Van Eyck in het middenpaneel van het Lam Gods. Vanuit elk stadsdeel en elke straat zie je dit bestuurlijk, geestelijk en episch middelpunt van de stad. Panorama 2000 draait het perspectief voor één keer om. Nu wordt met een wijde blik Utrecht vanaf de Dom bekeken. De Dom

als observatorium, eromheen tekent zich de stedelijke ruimte af. In het stadsgezicht bevinden zich de kunstwerken van een internationaal gezelschap beeldend kunstenaars dat op fijnzinnige, illusionistische, soms surreële wijze speelt met de grens tussen fantasie en werkelijkheid.

In Panorama 2000 is het standpunt van de beschouwer gefixeerd. Na de keuze tussen een adembenemende klimtocht of een ademstokkende reis per lift, draait alles om de waarneming vanaf het dak van de stad. De manipulatie van het vergezicht gecombineerd met de populaire tentoonstellingsvorm van de 19e eeuw, herlevend in een 20e eeuwse variant.

De kunstenaars leverden prachtige, speelse plannen. De organisatoren hebben ijzer met handen gebroken. De ondersteuners en het stadsbestuur van Utrecht leverden enorme support. Binnenskamers en daarbuiten hebben duizenden Utrechters het evenement gesteund. Panorama is af en levert impliciet voor deze stelling het bewijs: de idee gaat voor de vorm, de vorm gaat voor de techniek, en de techniek gaat voor de vergunning. Ons rest het vertrouwen in de maakbaarheid van de gebouwde omgeving en de overtuiging dat de beeldende kunst in de openbare ruimte moet bestaan.

Sjarel Ex
Directeur Centraal Museum

Centraal Museum

Kort na afloop van Panorama 2000 heropent medio oktober het Centraal Museum. De Belgische architecten Stéphane Beel en Lieven Achtergael zijn het Centraal Museum aan het transformeren tot een modern, open en publieksvriendelijk verblijfsmuseum. Belangrijke vernieuwingen zijn zonder meer het transparante entreegebouw, de nieuwe Rietveldvleugel aan de overzijde van de straat, toegankelijkheid voor minder validen, het Kindermuseum en een ingrijpende verbetering van klimatologische omstandigheden. Naast de fysieke gedaantewisseling streeft het museum naar een zo groot mogelijke transparantie en toegankelijkheid van de collectie. Dit onder meer door intranet, presentaties op Internet, collectiecatalogie en depotservice: als de bezoeker een collectiestuk wil zien dat niet op zaal staat, dan wordt dit binnen een uur naar het museum gebracht en kan de bezoeker dit in een aparte ruimte toch bezichtigen. Het Centraal Museum opent met een grootse presentatie van de eigen collectie, met topstukken van onder meer Gerrit Rietveld, Jan van Scorel, de Utrechtse Caravaggisten, Saenredam, Johannes Moesman, Pyke Koch, Droog Design en Viktor & Rolf.

⊙ = de lokatie **location**
➔ = de kijkrichting **viewing point**

PANORAMA 2000

The City as a Museum, with the Dom Tower at the Heart

Panorama 2000 is the title given to an exhibition in Utrecht running from the 5th of June until the 3rd of October 1999. Fifty artists were invited to make a work of art that could be viewed from the city's cathedral tower. The city itself becomes an art museum with the cathedral at its centre. In the shadow of the tall tower, the city and the works of art meet and mingle. All the ideas that contributed to Panorama 2000 can be found in this catalogue and on the website (www.panorama2000.com) for the exhibition. Aside from this virtual reality there are twenty genuine works to be seen, placed in the public space of Utrecht. The selection between the first and second categories was decided by the Centraal Museum, and partly by chance. A decisive factor for a plan's realization was its quality, feasibility and popularity among the local residents. There were others too whose cooperation was needed, such as those in charge of historic monuments, and of course the organizations providing financial support.

Ever since the Middle Ages, Utrecht's Dom Tower has been the symbol of the city. And since 1320 the cathedral tower has been reaching to the heavens - since then no one has tried or wanted to build a higher tower in Utrecht. What more striking symbol could a city have? There are hundreds of paintings in which the cathedral and tower hold centre stage. Invited by the Van Eyck brothers in Ghent, the Renaissance master Jan van Scorel painted Utrecht as the centre of the world, and was displayed on the altar's main panel. From every part of the city, indeed from every street, you can see this governmental, spiritual and

epic middle point. Now for once, Panorama 2000 will switch the perspective. For a change, the city of Utrecht will be looked at from the tower, like a view from an observatory with the urban structure sketched in. Artworks made by an international selection of artists adorn the old city, a fascinating range of delicate, imaginative, sometimes surreal creations, balancing on the borderline between imagination and reality.

The viewer sees things from a fixed point of view in Panorama 2000. Having chosen either a breathtaking ascent by lift or a breath-consuming climb up winding staircases, you reach an upper level where what you see is all that counts. The manipulation of the distant landscape view in combination with the popular exhibition form of the 19th Century lives again in a 20th-Century variation: an exhibition in the open air viewed from an exclusive vantage point.

Wonderful, playful designs arrived from the artists. The organizers undertook a mammoth task and produced miracles. Heartwarming support came from many organizations and from the city of Utrecht. Inside their houses and outside in the streets thousands of people living in Utrecht cheered us on. The exhibition Panorama 2000 is ready and is clear proof of the hypothesis that first comes the concept and design, then comes the technology, and finally comes the license. What remains? Confidence in our ability to shape the urban structure, and the conviction that art will always have its place in the public arena.

Sjarel Ex
Director, Centraal Museum

Centraal Museum

The Centraal Museum will reopen in mid October 1999, shortly after the end of Panorama 2000. The Belgian architects Stéphane Beel and Lieven Achtergael are currently transforming the museum into a modern, open and visitor-friendly museum. Major innovations include the transparent entrance-building, a new Rietveld Wing opposite the main museum building, improved access for people with disabilities, the Children's Museum, and radical improvements to the climate control system. Underlying the changes to the fabric of the Centraal Museum is our desire to attain the greatest possible transparency and accessibility for the collection. This aim is supported by the museum intranet, Internet, collection catalogues, and a museum repository service. The latter will make it possible for a visitor to see any piece not currently being shown, which, within one hour, will be available for viewing in a separate room. The Centraal Museum will open with an ambitious presentation of its own collection. This will include important pieces by artists such as Gerrit Rietveld, Jan van Scorel, the Utrecht Caravaggists, Saenredam, Johannes Moesman, Pyke Koch, Droog Design and Viktor & Rolf.

1 Cai Guo-qiang

The Last Supper - Aesthetized Nature
© Openingsact over de gehele stad

'Projects for Extraterrestrials' is een serie vuurwerkprojecten waarmee de in New York woonachtige Cai Guo-qiang (1957, Ghuanghou, China) internationaal bekend is geworden. Hij gebruikt vuurwerk om tekeningen te maken. De tekeningen ontstaan vanuit het perspectief van een buitenaards wezen, ver buiten onze planeet. Voor Utrecht maakt hij het werk 'The Last Supper - Aesthetized Nature'. Aan de vooravond van het nieuwe millennium wil Cai nog één keer een vertrouwd beeld scheppen. Tijdens de opening van de tentoonstelling stijgen uit 2000 Utrechtse schoorstenen 2000 groene rookpluimen op. Alsof iedereen vredig zijn avondmaal aan het bereiden is. Zo moet Nederland er uit hebben gezien aan het einde van de 19e eeuw.

'Projects for Extraterrestrials' is a series of firework-projects that has made Cai Guo-qiang (1957, Ghuanghou, China) international renown. Currently a resident of New York, Cai uses fireworks to make drawings that are executed from the perspective of an extraterrestrial situated far from our planet. His work for Utrecht is 'The Last Supper - Aesthetized Nature'. On the eve of the millennium, the artist wishes to recreate an old and familiar image. At the opening of the exhibition, 2000 green plumes of smoke will be released from 2000 chimneys in Utrecht - as if everyone is peacefully engaged in the preparation of their evening meal. This is how Holland could have looked at the end of the 19th Century.

2 Han Schuil

Zonder titel © Domstraat 4
⇒ N-O N-E

Han Schuil (1958, Voorschoten) is een schilder, maar werkt niet in de traditionele zin van het woord met olieverf op doek. Hij schildert voornamelijk op harde, gladde dragers, die hij naar believen kan vormen. Vanwege hun helderheid en directheid doen de voorstellingen die Schuil schildert vaak denken aan reclame-uitingen, verkeersborden waarmee een klare taal wordt gesproken. Panorama 2000 inspireerde Schuil tot het ontwerpen van een totaal nieuw dak van roestvrij staal, dat als een pantser om het oude dak is gezet. Dient dit materiaal normaal gesproken voor de schilderijen van Schuil, in dit geval is het zowel drager als het werk zelf. Als het felle zonlicht op het spiegelende oppervlak schijnt, worden lucht en omgeving erin gereflecteerd en neemt het dak, als een kameleon, de kleur ervan aan.

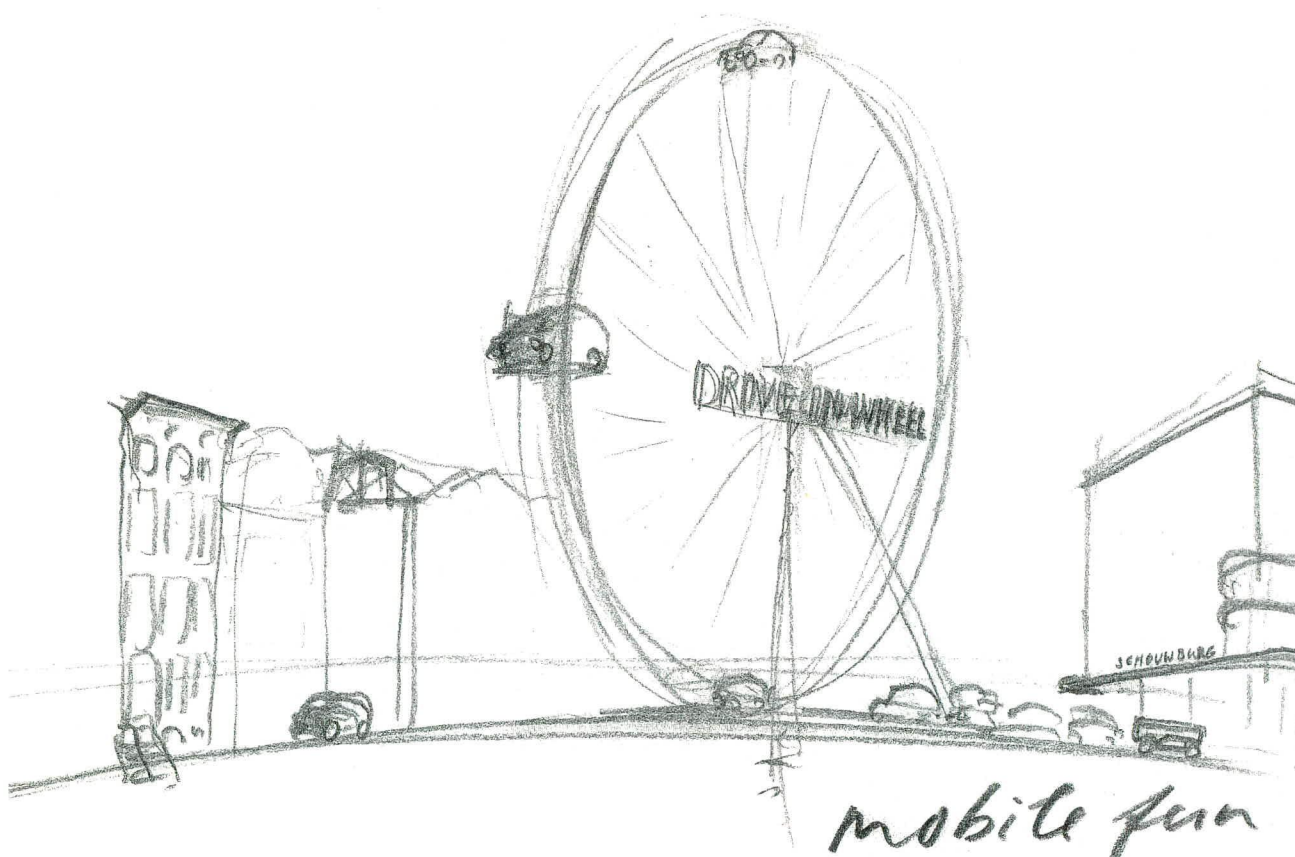
Han Schuil (1958, Voorschoten) is a painter, but not one who works in the traditional sense of oils on canvas. He usually paints on smooth, hard surfaces which he can shape at will. Their clarity and directness mean that his works are often reminiscent of advertising - or traffic signs in a lucid language. Panorama 2000 inspired Schuil to design a completely new roof of stainless steel, that is folded like a shield around the roof. The material that normally bears Schuil's paintings thus becomes both bearer of the work and the work itself. When strong sunlight shines onto the surface, the sky and the surroundings are reflected, whereby, like a chameleon, the roof assumes their colours.

3 John Körmeling

Mobile Fun © Lucasbolwerk voor de Schouwburg ⇒ N-O N-E

John Körmeling (1951, Amsterdam) studeerde aan de Technische Hogeschool in Eindhoven architectuur. Hij vat het begrip architectuur in de ruimste zin op: architectuur gaat over alle mogelijke soorten en maten van ruimten - beginnend met de denkruimte in je hoofd. Körmeling vindt dat auto's en de bijbehorende infrastructuur een stad vormgeven. Een stad moet zich vanuit kruispunten ontwikkelen, want een stad die zich van de weg afkeert wordt een spookstad. Voor Panorama 2000 heeft Körmeling een drive-in reuzenrad voor auto's gemaakt. Met auto en al het reuzenrad in, een wielklem om en vervolgens wordt de bezoeker naar 100 voet getild. Geen gezocht naar een parkeerplaats, de expositie wordt bekeken vanuit de lucht, en daarna rijdt de bezoeker weer door.

John Körmeling (1951, Amsterdam) studied Architecture at Eindhoven Polytechnic. Architecture is something to which he gives the widest possible definition: it involves all sorts and sizes of space, starting with the space inside your head. Körmeling is of the opinion that cars and the infrastructure that accommodates them are the real determinants of a town's design. A town has to develop from its intersections; any town that turns its back on its roads becomes a ghost-town. Körmeling's contribution to Panorama 2000 is a Ferris Wheel for cars. Put yourself and your car - clamped - on the wheel, and be lifted 100 feet into the air. No need to worry about a parking place - not only do you see the exhibition from the air, afterwards you will be free to drive on your way.

4 Roy Villevoye

Gate © Westgevel Domkerk, Domplein

→ O E

Op de Domkerk, tegenover de Domtoren, bevindt zich een 40 meter hoge blinde muur. Voor de verwoesting van een deel van de kerk door de orkaan van 1674 was dit de doorgang van het schip naar het koor. Op deze muur is een gigantische foto aangebracht. Door het formaat ziet de bezoeker op de grond alleen pixels. Vanaf de tranden wordt de afbeelding pas in zijn geheel duidelijk. Het is de Asmatpapoea Yuni uit Irian Jaya, die een traditioneel oorlogsschild voor zich houdt. De foto is van Roy Villevoye (1960, Maastricht). Met dit werk wil Villevoye de toegang tot de Domkerk – letterlijk en figuurlijk – weer openbreken. Schild en Papoea kregen van Villevoye het formaat mee van de doorgang tussen schip en koor. Een speelse vorm van revanche op missie en zending, die op Nieuw-Guinea kerken grondvestten op een fundament van Papoeaschilden.

The facade of the main Domkerk building opposite the Domtoren consists of a blind wall 40 metres in height. Before the tornado that destroyed part of the church in 1674, this was where access was gained from the nave to the chancel. On this wall, an enormous photo has now been placed. Its size means that a spectator standing at ground level sees only pixels; it is only from the galleries on the Domtoren that it can be seen to show a member of the Asmatpeople Yuni of Irian Jaya, bearing a traditional warrior shield. The photo is by Roy Villevoye (1960, Maastricht). With this work Villevoye wants to 'reopen' in different ways the access to the Domkerk. Shield and Papoea were enlarged by Villevoye up to the dimensions of the former access between ship and chancel. A sort of revanche on the Mission who were founding churches in New-Guinea on the shields of the Papoeas.

5 Carsten Höller

Pigeon Flight © Utrecht en omstreken

De Duitse kunstenaar Carsten Höller (1961, Brussel) is in Utrecht geen onbekende. In 1997 exposeerde hij in het Centraal Museum onder de titel 'Geluk'. De bezoeker kon via allerlei apparaten geluk vinden: een aquarium waar je je hoofd in kon steken, een baarmoederhut annex sleebaan en een machine waarmee je kon rondvliegen in de museumzaal. Voor Panorama 2000 laat Carsten Höller de bezoeker de duikvlucht van de duif meebeleven. Via een camera zendt de duif de beelden die hij onderweg ziet naar monitoren op de Domtoren. De bezoeker wordt mee over de rand van de balustrade gevoerd in een duikvlucht langs de Dom, kan het uitzicht vanaf een hoger gelegen waterspuwer zien, of de kruin van een boom bewonderen waar de duif een tussenstop maakt.

The German artist Carsten Höller (1961, Brussels) is no stranger to Utrecht. In 1997 he showed his work in the Centraal Museum under the title 'Happiness'. Visitors were able to experience happiness via all manner of devices: an aquarium into which one put one's head, a womb-like room-cum-bobsleigh run, and a machine in which you could fly around inside the exhibition hall. In Panorama 2000, Höller enables the visitor to experience the swooping flight of a camera-equipped homing-pigeon, which transmits the images of what it sees to monitors on the Domtoren. Visitors might thus launch off from the balustrade in a flight past the Dom, see the view from one of the higher gargoyles, or admire the crown of a tree when the bird makes a temporary landing.

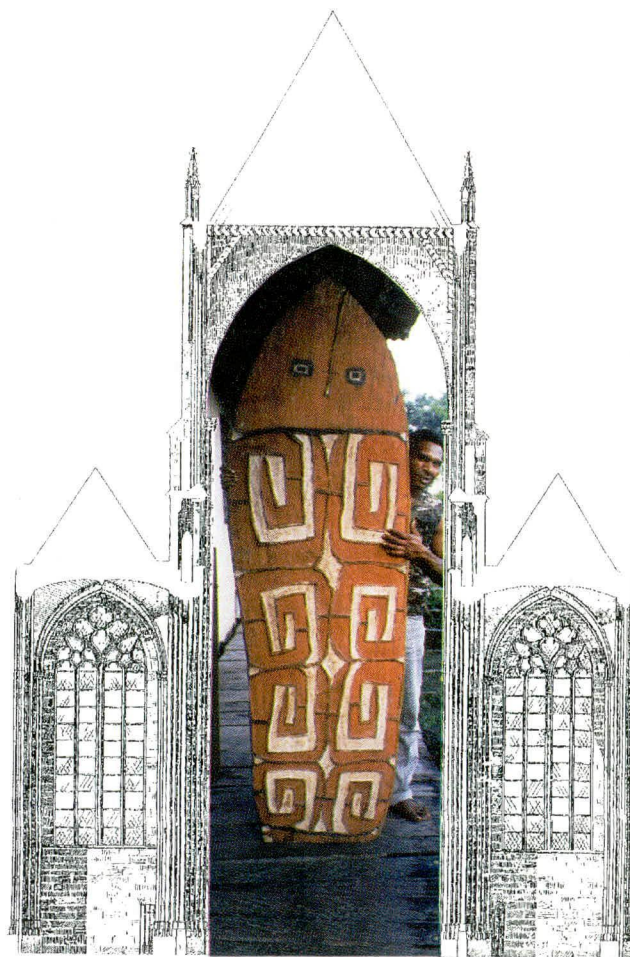
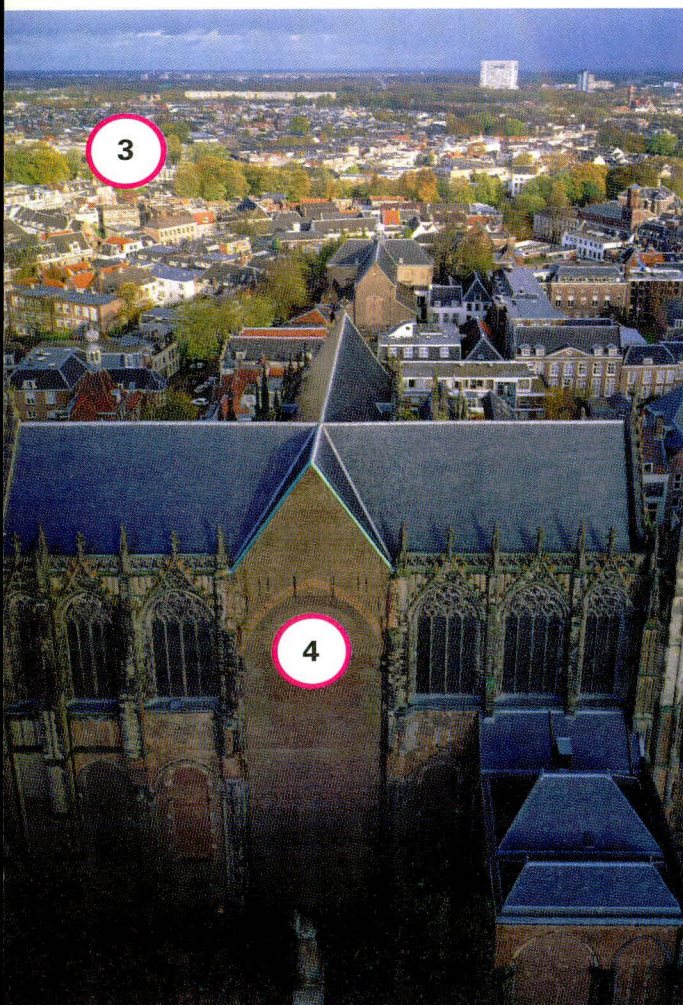
6 Ann Veronica Janssens

Zonder titel © Rondom de Domtoren

Ann Veronica Janssens (1956, Folkstone) is een beeldhouwer van het licht, van het geluid en van de ruimte. Zij doet met haar vluchtige en vaak tijdelijke werken een beroep op de zintuigen van de toeschouwer. Wat overblijft is een impressie, die uit het subtiële samenspel tussen waarneming en verbeelding is gevormd. De teksten die Janssens voor Panorama 2000 opstelde presenteert zij op een heel bescheiden en terloopse manier. In de railing van de balkons van de Domtoren plaatst zij verscheidene korte zinnen die de bezoeker uitnodigen opnieuw naar het panorama te kijken. Opnieuw kijken betekent opnieuw beleven en ontdekken dat het beeld nooit stil blijft staan.

Ann Veronica Janssens (1956, Folkstone) is a sculptor of light, sound and space. With her fleeting and often temporary work she appeals to the sensory perceptions of the spectator. What remains is an impression conjured out of the subtle interplay between perception and imagination. Janssens presented the texts she had written for Panorama 2000 in a strikingly modest and fleeting fashion. In the railings fixed in the balustrade at the foot of the Domtoren lantern, she has placed several short sentences inviting the viewer to take another look at the Panorama. 'Looking again' means experiencing something once more, and discovering that the vista never stands still.

4

Beeld van Carsten Höller, Pigeon Flight, 1997

Fig. 4.3. Domkerk, Utrecht, 1997. De foto is van Roy Villevoye (1960, Maastricht).

7 Sarkis

One Hundred Thousand Bells © Iedere bezoeker van Panorama 2000
Le Cri XX © Hoek Pausdam, Trans
⇒ Z-O S-E

Sarkis (1938, Istanbul) woont en werkt sinds 1964 in Parijs. Hij deed mee aan Nachtregeles, en in 1992 exposeerde hij solo in het Centraal Museum. Het streven is om twee voorstellen van Sarkis uit te voeren. Met het eerste werk wil Sarkis een hommage brengen aan een beeld, dat volgens hem exemplarisch is voor deze eeuw: het schilderij 'De Schreeuw' van de Noorse schilder Edward Munch. Dit schilderij wordt gezien als een voorbode van de nachtmerrie waar Europa door de Eerste en Tweede Wereldoorlog in terecht kwam. Sarkis verwerkt dit schilderij tot een enorm zelfportret in glas-in-lood. Voor het tweede werk hangt Sarkis iedere Panorama 2000-bezoeker een belletje om. Het geluid zal de toren vullen, als een pagode, en het geklingel zal door het hele land – en misschien wel daarbuiten – klinken als de bezoekers huiswaarts keren.

Sarkis (1938, Istanbul) has lived and worked in Paris since 1964. He took part in 'Nachtregeles/Nightlines', and in 1992 he held a solo exhibition at the Centraal Museum. It is the intention that at least two of the proposals of Sarkis will be realised. Sarkis wishes the first to be a homage to a painting which, to him, occupies an exemplary position in the 20th century, 'The Scream' by the Norwegian artist Edward Munch. This work is regarded as a precursor of the nightmares into which Europe was plunged during the First and Second World Wars. Sarkis has transformed it into an enormous self-portrait in stained glass. His second work involves hanging a bell on each visitor to Panorama 2000. Their sound will fill the tower; and, as the visitors return home, the tinkling will fill the country and – who knows? – even the lands beyond.

8 Dennis Adams

Bunnik Side © richting Bunnik, tussen de Oude- en de Nieuwegracht, in openbare en privé ruimtes ⇒ Z-O S-E

De kunstwerken van Dennis Adams (1948, Des Moines, Iowa) zijn vaak niet te onderscheiden van echte bushokjes, daklozentehuizen, of lichtreclames. Adams maakt het private publiek, het openbare besloten en hij versterkt barrières, of heft ze juist op. Voor Panorama 2000 plaatst hij 99 stadionzitjes met een fel fluorescerende kleur in de stad: een deel van een arena. Op straat, in tuinen, op balkons en dakterrassen staan de plastic vandaalbestendige stoeltjes steeds drie aan drie naast elkaar. Adams doelt op de uitbundige supporters van Vak F uit stadion Galgenwaard, op z'n Utrechts de Bunnik-side genoemd. Hij refereert zo aan een fenomeen uit onze 'hoogst beschaafde' samenleving.

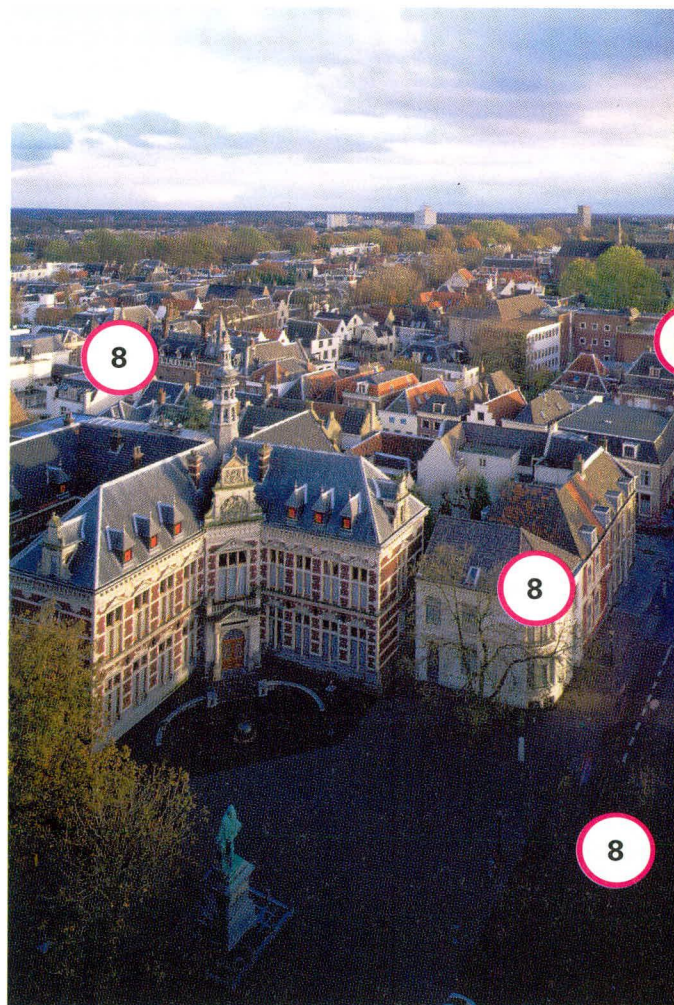
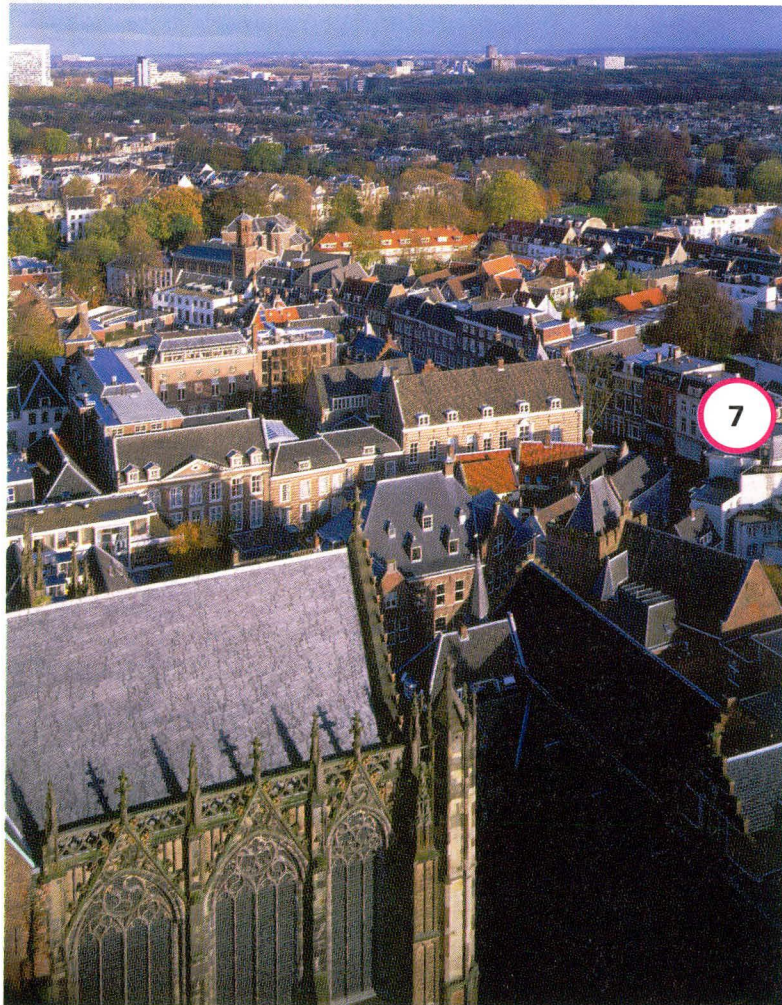
It is often hard to distinguish the works of Dennis Adams (1948, Des Moines, Iowa) from real bus shelters, homeless shelters or neon advertisements. Adams makes private things public, and public things private. He reinforces barriers, or sweeps them away entirely. In Panorama 2000 he has dotted ninety-nine fluorescent stadium seats – part of an arena – around the town. In groups of three, these vandal-proof plastic seats stand in the street, in gardens, on balconies and on rooftop terraces. This is Adams' reference to the exuberant Section F supporters at the city's Galgenwaard stadium – in local terms, the supporters from the Bunnik-side – and thereby to a phenomenon of our 'highly civilised' society.

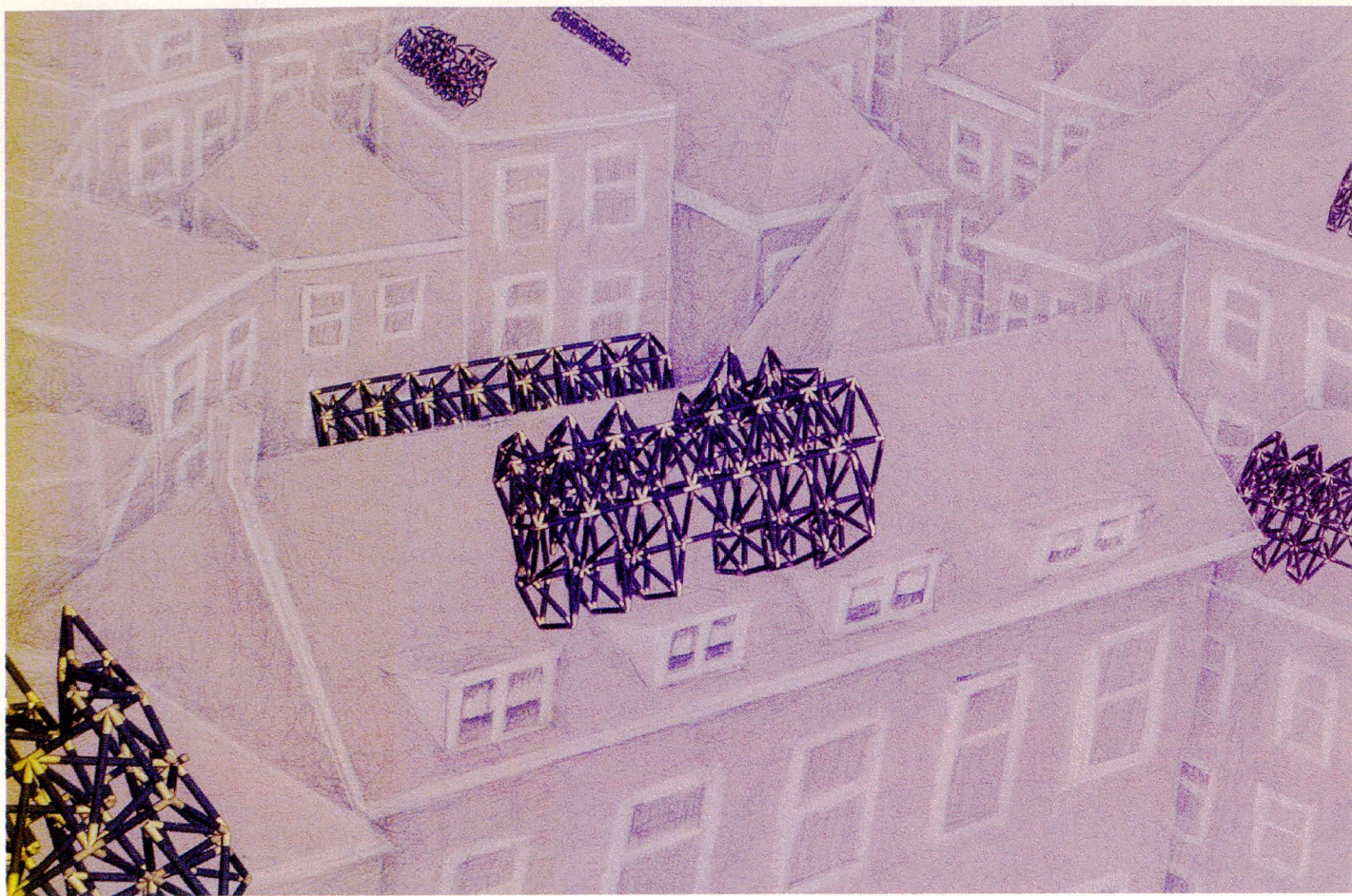
9 Job Koelewijn

Panorama 3000 © Domtoren

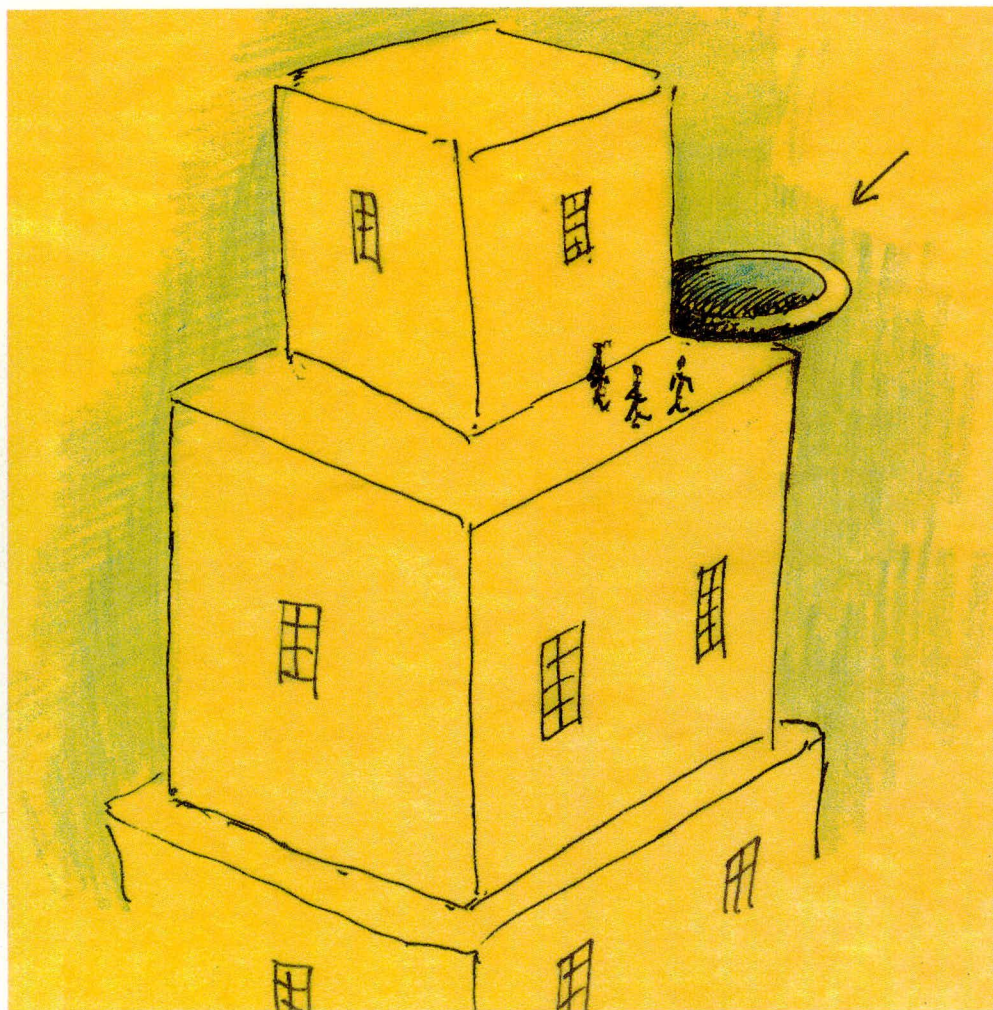
Job Koelewijn (1962, Spakenburg) wilde een enorm vergrootglas plaatsen boven een plein of straat met veel bedrijvigheid. Samen met Mary Aipassa onderzocht hij de mogelijkheden van een lens van kunststof met een diameter van zo'n tien meter. Door de lens zou het leven op de grond vanaf de Domtoren zo groot zijn, dat het schaalverschil plaatselijk zou zijn opgeheven. Dit werk bleek om technische redenen niet haalbaar. Het tweede plan van Koelewijn betreft een performance, die zal plaatsvinden vroeg in de ochtend van 4 juni, op de openingsdag van Panorama 2000, met als titel Panorama 3000. Aan het allerhoogste punt van de Domtoren hangt een man met een spiegelkubus op z'n hoofd. Die spiegelkubus geeft de omringende wolkenhemel weer, de man hangt tussen hemel en aarde. De man kan niet in de verte kijken, integendeel, hij ziet niets meer. Zijn blik is ingewisseld voor de weerkaatsing van de omgeving.

Job Koelewijn (1962, Spakenburg) initiated an enormous magnifying glass above a busy square or street. Together with Mary Aipassa he researched the possibilities of a synthetic lens, ten metres in diameter. The spectator will see life through the lens in a size which is so large that the view will be obliterated. Unfortunately, the plan was technically impossible. But Koelewijn will initiate a performance on the 4th of July, early in the morning, on the day of the opening of Panorama 2000, titled Panorama 3000. On the highest point of the Domtoren will hang a man with a mirroring cube on his head. The mirroring cube reflects the surrounding sky, the man will hang between heaven and earth. He will not be able to see far, on the contrary, he will see nothing. His outlook is changed into the reflection of the surroundings.

10 — 11

10 Theo Jansen

Urbani © Arrondissementsrechtbank,
Hamburgerstraat 28 ➔ Z-O S-E

Theo Jansen (1948, Den Haag) bericht wekelijks in de Wetenschapsbijlage van de Volkskrant over een wonderlijk fenomeen of een bizarre uitvinding. Zijn hoofdactiviteit is echter het laten evolueren van zijn animari (ook wel: strandbeesten). Dit dier bestaat uit honderden meters pvc-buis en heeft enorme vleugels, die ervoor zorgen dat het, door de wind aangedreven, over het strand kan lopen.

Deze zomer is een kolonie dakdieren neergestreken op een aantal Utrechtse puntaken. Ze zijn familie van de strandbeesten, en ze profiteren van de evolutie die de animari al hebben doorgemaakt. Deze zijn weliswaar stadsgrijs maar bewegen zich ook voort op de wind. Opvallend is dat de dakdieren strikt monogaam leven. Ze zijn altijd met hun vaste partner te vinden aan weerszijde van een puntdak.

Theo Jansen (1948, Den Haag) writes a regular column in the science pages of De Volkskrant, where he explores curious phenomena and bizarre discoveries. His chief occupation, however, concerns the ongoing evolution of his animari, or beach creatures. These are beasts composed of hundreds of metres of PVC tubing, whose huge wind-catching wings enable them to move along the beach. This summer, a colony of roof-dwelling animals has landed on a number of pitched roofs in Utrecht. They are of the same genus as the beach creatures, and exploit to the full the evolution undergone by the animari. Though city-grey in colour, they, too, move with the wind. A striking feature is their monogamous habit. Their life-long partner is always to be found on the other side of a roof.

11 Marc Ruygrok

Zo Ver... © Hoofdgebouw III 'De Inktpot' van de Nederlandse Spoorwegen, op de Catharijne Singel, Moreelsepark 1 ➔ N-W N-W

Marc Ruygrok (1953, Voorburg) heeft een scherp oog voor monumentale verhoudingen. Zo plaatste hij tijdens de Utrechtse tentoonstelling Nachtreghs in 1991 op het Neude-postkantoor het werk 'Zo Of Zo'. Dit bestond uit lichtgevende Z- en F-vormen, gekoppeld aan aluminium bollen die van alle kanten te zien en te lezen waren. Voor Panorama 2000 koos Ruygrok direct voor het hoofdkantoor van de NS, dat begin deze eeuw is gebouwd door de architect Van Heukelom. Hij plaatst een schotelvormig blinkend object op één van de daken van 'de Inktpot', zoals het gebouw in de volksmond wordt genoemd. De 'UFO' heeft een diameter van 12 meter. De titel van het werk is 'Zo Ver...'. Via monitoren kunnen beklimmers van de Domtoren de verwoede pogingen volgen van vreemde wezens om de UFO weer te laten vertrekken naar ongekende oorden in het heelal.

Marc Ruygrok (1953, Voorburg) has a sharp eye for monumental proportions. During the Utrecht exhibition 'Nachtreghs/Nightlines' in 1991, his work 'Zo Of Zo' was featured at the main post office on Neude square. It consisted of light-emitting Z and F forms coupled to aluminium spheres that could be seen and read from all sides. For Panorama 2000, Ruygrok immediately chose the headquarters of the Dutch railways company, NS. This building was designed by the architect Van Heukelom at the beginning of the century; locally known as 'the Ink-pot'. The artist has placed a shining saucer-shaped object on one of the roofs – a UFO twelve metres in diameter. The title of the work is 'So Far...'. Via monitors, those who climb the Domtoren can follow furious attempts by strange beings to get the UFO to depart for unknown destinations in the sky.

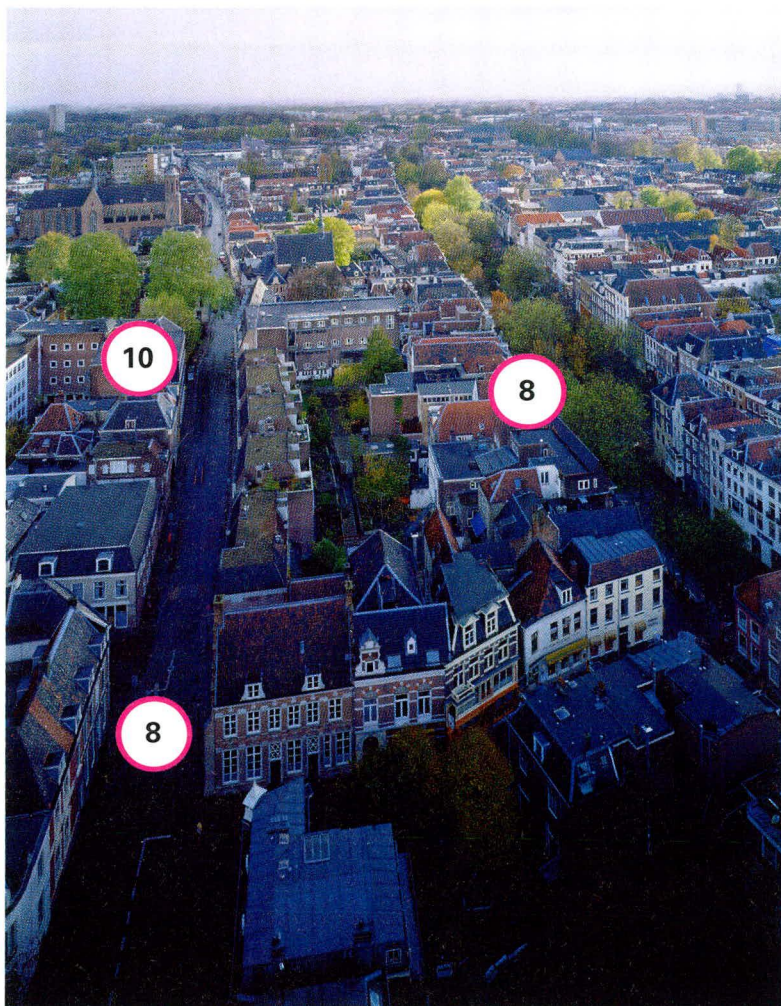
12 Felice Varini

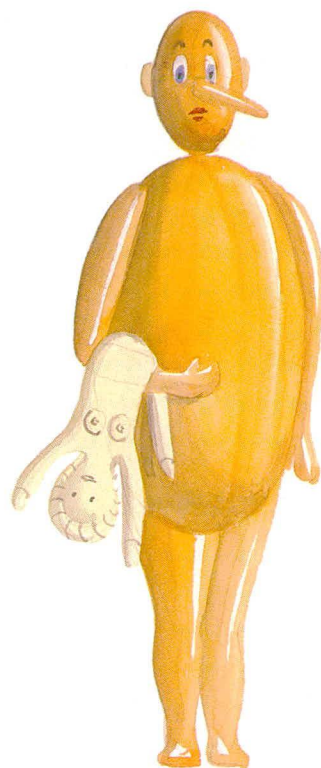
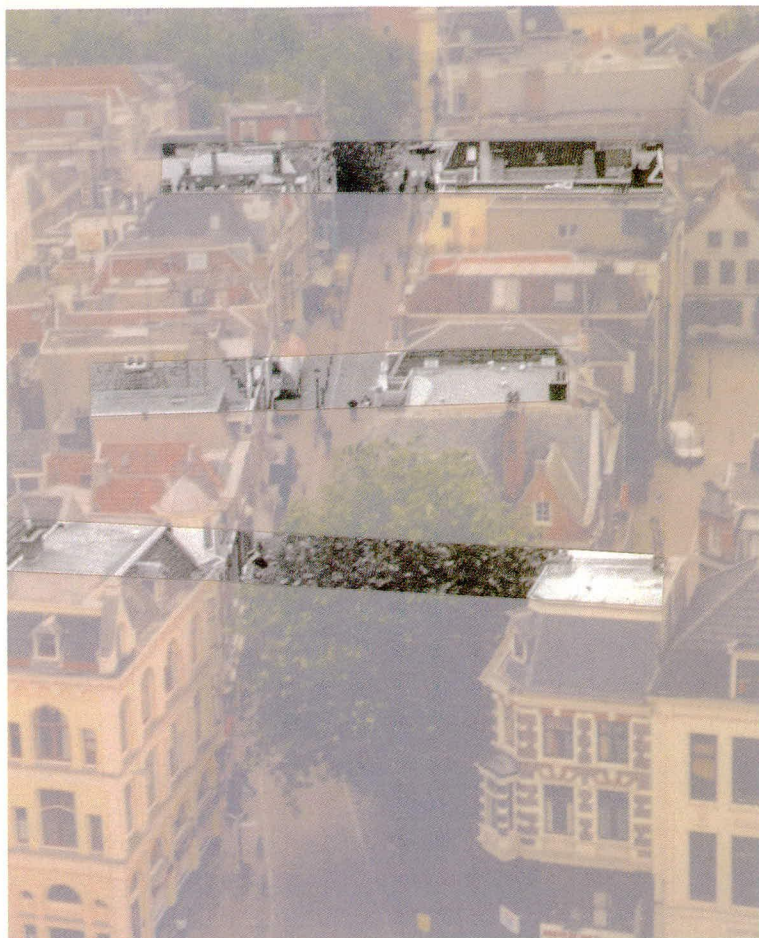
Trois Panorama's pour Panorama 2000

© Op 6 daken in de Lijnmarkt, Choorstraat en Zadelstraat ➔ Z-W S-W

Het schilderkundige principe van het perspectief stelt schilders sinds de Renaissance in staat diepte in hun schilderijen te brengen. Het perspectief is als beeldend middel in de loop der jaren steeds minder in zwang geraakt. Felice Varini (1952, Locarno) is opnieuw het perspectief als uitgangspunt gaan nemen. Reusachtige lijnen, cirkels en vierkanten in primaire kleuren brengt hij in fragmenten aan in de ruimte. Slechts op één plek vormen al deze lijnen samen een platte schildering. Ook in Panorama 2000 speelt Varini met het perspectief. Drie zwart-witte fotostroken passen naadloos in het kleurrijke uitzicht vanaf de Domtoren. Alsof Utrecht op die plekken plotseling alle kleur heeft verloren.

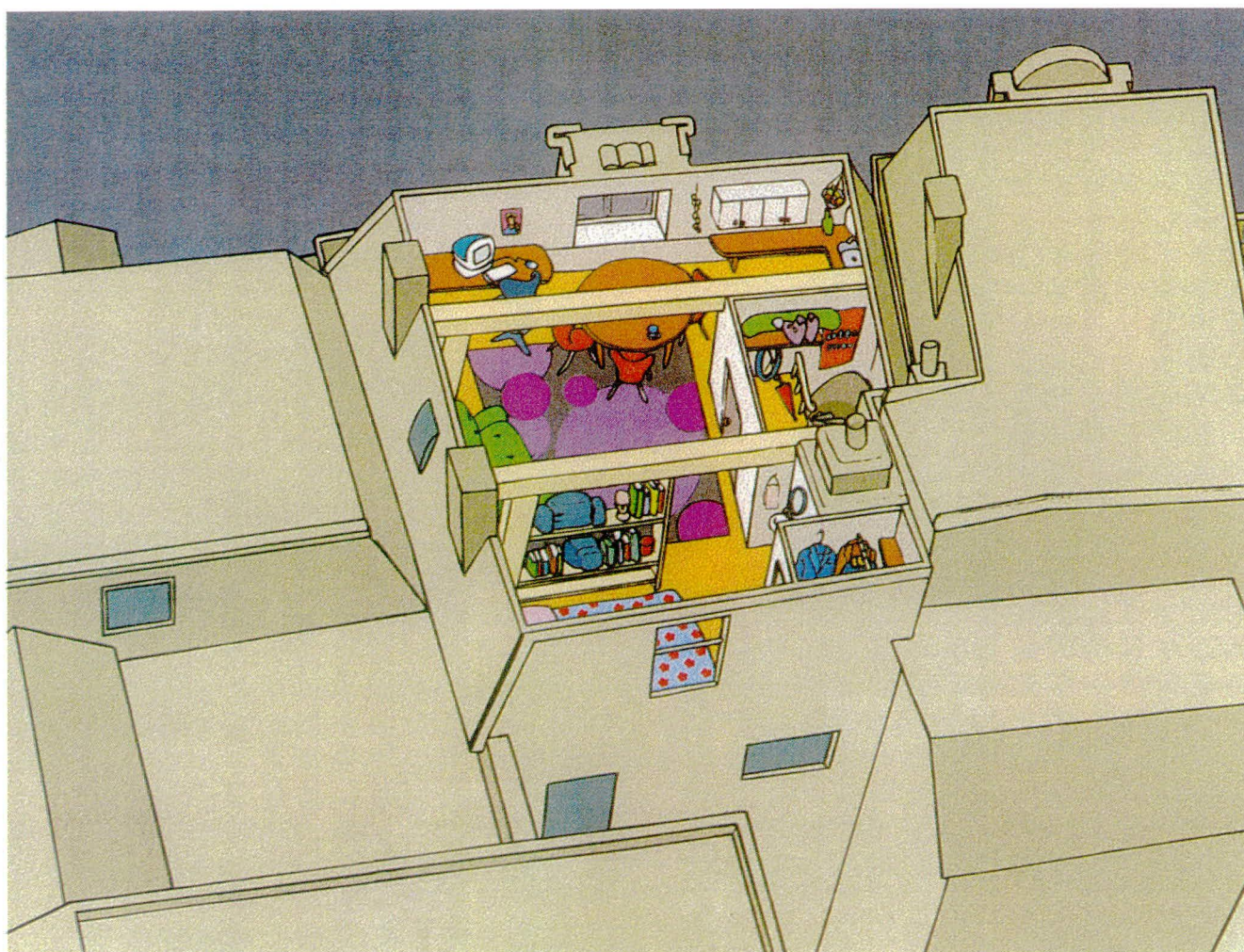
Since the Renaissance, the principle of perspective has enabled painters to imbue their work with a sense of depth. Over the years, however, it has lost ground as a representational technique. Felice Varrini (1952, Locarno) is involved in its revival. He paints fragments of lines delineating huge circles and squares in primary colours, which constitute a coherent image only when seen from a specific position. In Panorama 2000, too, Varrini plays with perspective. Three black and white photographic strips fit seamlessly into the colourful view from the Domtoren, making it seem that patches of the vista have suddenly been drained of colour.

12 — 14

13

13 Thomas Huber

Gerrit © Zoutmarkt 14 ➔ W W

Thomas Huber (1955, Zürich) is een markante verhalenverteller. In zijn werk laat hij fictie en werkelijkheid graag samenkomen. Dit doet hij via schilderijen, objecten, maquettes, lezingen, in boekvorm en in computeranimaties. In zijn werk worden immense systemen uitgedacht over het wezen van 'de post', of 'de bank'. In 1992 zette Thomas Huber het Centraal Museum op z'n kop. Zo werd de kunstenaar bevorderd tot de directeur, en de directeur tot portier. Wat rest is de 'Huberkamer' in het kantoorgedeelte van het Centraal Museum, een kunstkamer die nu wordt gebruikt als ontvangstruimte. Voor Panorama 2000 wekt Huber een oranje dwerg tot leven, die Gerrit heet. Het dagelijks leven van Gerrit en zijn vrouw is te volgen vanaf de Domtoren. Sinds de 14e eeuw werkt deze dwerg aan een pamflet dat zich keert tegen de arrogantie van de Domtoren. Het hardnekkige gerucht gaat dat het pamflet voltooid is rond het einde van Panorama 2000...

Thomas Huber (1955, Zurich) is a striking storyteller whose work combines a happy blend of fiction and reality, in paintings, artefacts, models, lectures, books and computer animations. In his work, immense systems are devised on the nature of 'the post,' or 'the bank.' In 1992, Huber turned the Centraal Museum upside down. For example, during the exhibition, the artist was promoted to museum director, and the director to porter. The 'Huberkamer' (i.e. Huber-room) still remains in the office wing, an art-room that is now used as a reception area. For Panorama 2000, Huber breathes life into an orange dwarf named Gerrit. The daily life of Gerrit and his wife can be followed from the Domtoren. Since the 14th century, the dwarf has been working on a pamphlet denouncing the arrogance of the tower. There is a persistent rumour that the pamphlet will be completed sometime around the end of Panorama 2000...

14 Otto Berchem

The Glass Ceiling © Vismarkt 22bis ➔ W W

De kunstenaar Otto Berchem (1967, Milford, Connecticut USA) woont en werkt al een aantal jaar in Nederland. Hij verbaast zich nog steeds over het gemak waarmee je hier de huizen binnen kunt kijken. Voor Panorama 2000 wil Otto Berchem de opmerkelijke 'Hollandse openheid' uitvergroten, door het dak van een woonhuis te vervangen door een glazen dak, zijn 'Glass Ceiling'. Met dit dak zijn de bewoners 24 uur te zien. Een webcam, maar dan echt. Ook verwijst hij met de titel van zijn werk naar het begrip 'het glazen plafond'. Dit is het geheel van onzichtbare, ondefinieerbare barrières die er samen de oorzaak van kunnen zijn dat vrouwen, minderheden en buitenstaanders niet die (top)posities in de maatschappij bereiken die zij wel wensen.

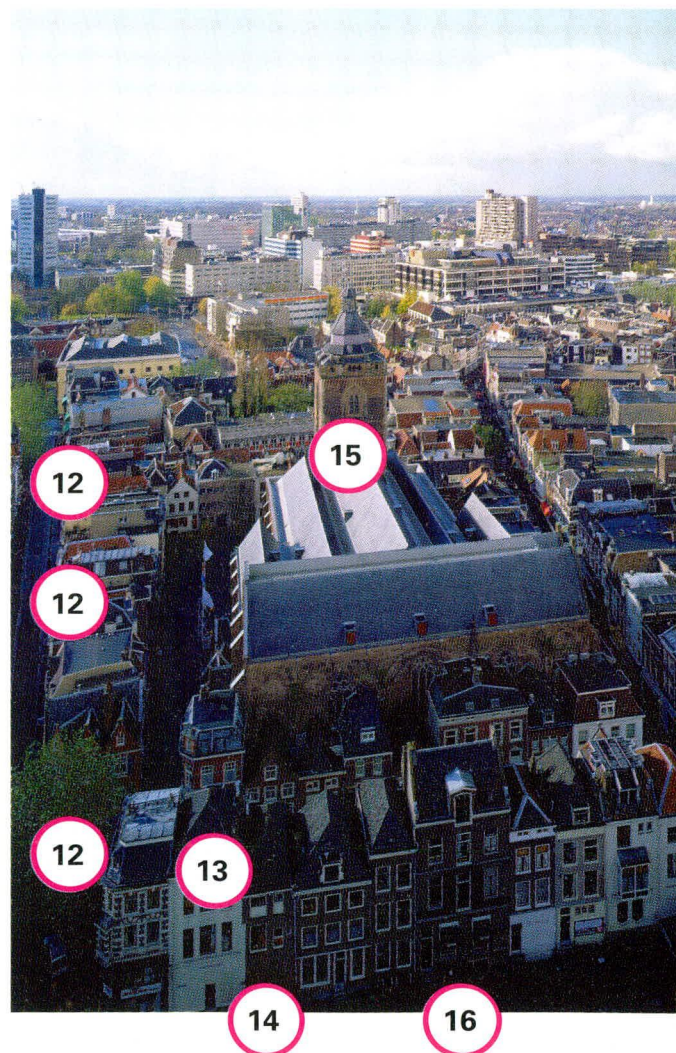
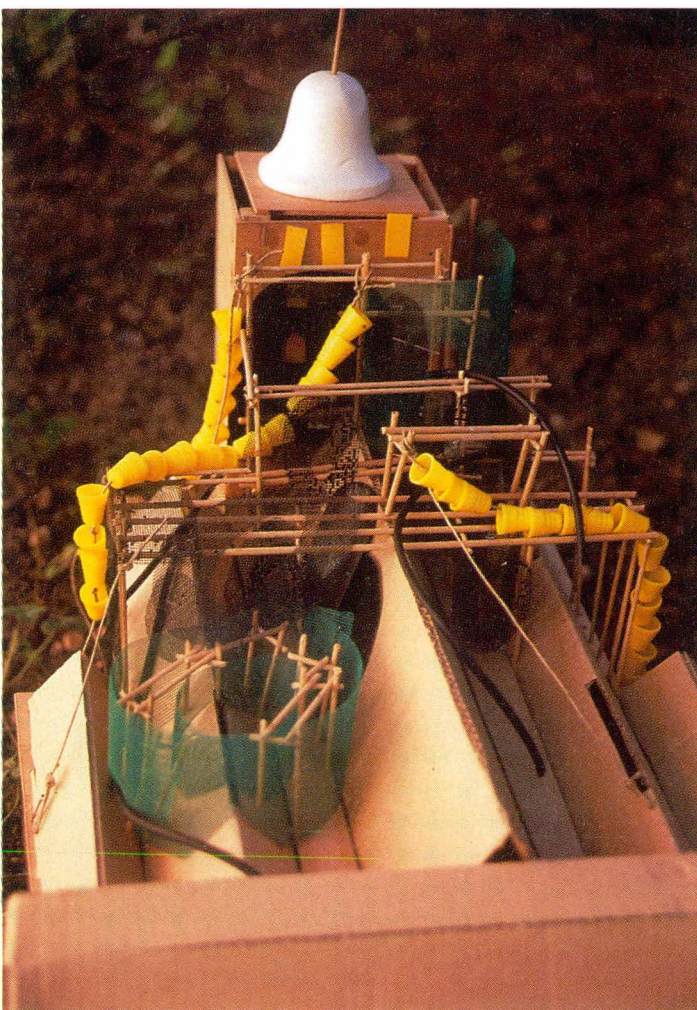
Although the artist Otto Berchem (1967, Milford, Connecticut) has lived and worked in the Netherlands for a number of years, he is still amazed by the ease with which the inhabitants can look into other people's houses. During Panorama 2000 he wishes to enhance this striking 'Dutch openness' by replacing the normal roof of a house with a glass one, his 'Glass Ceiling'. This will make its residents visible on a round-the-clock basis – a webcam without the electronics. The title of his work is also a reference to the other meaning of the expression 'glass ceiling': the invisible, indefinable barriers which make it almost impossible for women, minorities and outsiders to reach the top positions in society.

15 Karin van Dam

Quartier du Vent © Op de Buurkerk, Buurkerkhof 10 ➔ N-W N-W

De Utrechtse kunstenaar Karin van Dam (1959, Eindhoven) maakt installaties uit diverse materialen, die organisch worden gecomponeerd, en geïnspireerd zijn op een bepaalde plek. Haar werk verwijst naar de architectonische en stedenbouwkundige gelaagdheid die in de loop van de eeuwen in een stad ontstaat. De installaties – tekeningen, zoals zij ze noemt – zijn geïnspireerd op zowel werkelijke stadspatronen als op de fantasiesteden uit de verhalen van de Italiaanse schrijver Italo Calvino, beschreven in zijn boek 'De onzichtbare Steden'. Voor Panorama 2000 maakt Van Dam een nieuwe structuur op de Buurkerk. Met steigers, schaduwgaas, drainagebuizen en slingers van storkokers, tekent zij een fantastische nieuwe werkelijkheid.

The Utrecht artist Karin van Dam (1959, Eindhoven) makes installations, in various media, that develop organically. Her work is a reference to the architectural and urban layers which, over the centuries, evolve in any town. These installations – drawings, as she calls them – are inspired both by existing urban patterns and by the fantasy cities described by the Italian writer Italo Calvino in his book, 'Invisible Cities'. For Panorama 2000, Van Dam has created a new structure on the Buurkerk church. With scaffolding, shading mesh, hoses, and refuse-chute festoons, she has drawn a fantastic new reality.

Uit is in.

Comfortabel met de trein naar Panorama 2000.

- Op 10 minuten lopen vanaf het station Utrecht CS.
- Gezellig uit zonder parkeerproblemen.
- OV Reisinformatie: 0900-9292 (75ct/min).

ieder z'n trein

16 Jan van de Pavert

Dak Bank T.V. © Domplein 17, boven Lofen
=> W W

Jan van de Pavert (1960, Zeist) werkt al jaren aan zijn ideale huis, waarvan de maquette tijdens zijn solotentoonstelling in het Centraal Museum te zien was. Van de Pavert spit als een archeoloog in de architectuurgeschiedenis, en ontwerpt met de opgegraven delen nieuwe werken. De laatste tijd werkt Van de Pavert aan muurschilderingen, geïnspireerd op de avant-gardes uit de eerste helft van deze eeuw, waarin vooral de utopische idealen van de Russische constructivisten uit de jaren '20 een rol spelen. Voor Panorama 2000 ontwierp Van de Pavert een kubusvormig huisje, dat op het dak van een pand aan het Domplein wordt geplaatst. De bezoeker ziet vanaf de Domtoren, door een raam in de 'vijfde gevel', een leeg interieur. Op het terras naast het huisje staan eenzaam en verlaten een bank, een bijzettafel en een tv. Het flikkerende tv-beeld weerklaart in het geel koperen oppervlak van het huisje.

For a number of years, Jan van de Pavert (1960, Zeist) has been working on his ideal house, models of which featured in his solo exhibition at the Centraal Museum. Digging like an archaeologist into architectural history, Van de Pavert incorporates his 'finds' into his design. More recently, he has been working on murals, inspired by the avant-garde artists of the early 20th century, particularly those incorporating the utopian ideals of the Russian Constructivists of the 1920s. For Panorama 2000, Van de Pavert has designed a cubic house that is located on the roof of a building in Domplein square. Through a window in the 'fifth wall', visitors at the top of the Domtoren will see an empty interior. Standing somewhat lost on the terrace next to the house are a couch, a coffee table and a television. The flickering TV screen is reflected in the gleaming brass surface of the house.

17 Olafur Eliasson

Your Double Sunset © Gebouw van Sara Lee/ DE, Vleutensevaart 35
=> W W

Olafur Eliasson (1967, IJsland) werkt doorgaans met de natuurlijke elementen waarmee hij in zijn geboorteland vertrouwd is geraakt: water, licht en wind. Het resultaat is bijvoorbeeld een aangelichte waternevel, waardoor een regenboog ontstaat; of een met stroboscoop licht beschenen fontein, waardoor de druppels stil lijken te staan. Niemand hoeft zich af te vragen hoe de effecten ontstaan, de bezoeker wordt juist uitgenodigd om zich te verdiepen in dat wat Eliasson bezighoudt: de manier waarop wij waarnemen, en hoe wij met onze waarneming omgaan. Deze zomer wil Eliasson de zon evenaren door aan de einder in het westen, waar de zon ondergaat, een 40 meter grote tweede zon te plaatsen. Hoewel aangelicht, en niet meer dan een plat rekwisiet, zorgt de tweede zon, gezusterlijk met de echte zon, voor een dubbele zintuiglijke sensatie.

Olafur Eliasson (1967, Iceland) generally works with the natural elements with which he has become so familiar in his native surroundings – water, light and wind. The results range from a rainbow created by illuminating water vapour, to a fountain in which the drops of water seem to have been arrested by the use of stroboscopic light. No-one needs to wonder how the effects are created: the visitor is simply invited to lose himself in what so occupies Eliasson – the manner in which we deal with perception. This summer Eliasson intends to eclipse the sun, by placing a second sun forty metres in diameter on the western horizon. Although nothing more than a flat, artificially-lit stage-prop, this sister to the real sun will provide a double sensory experience.

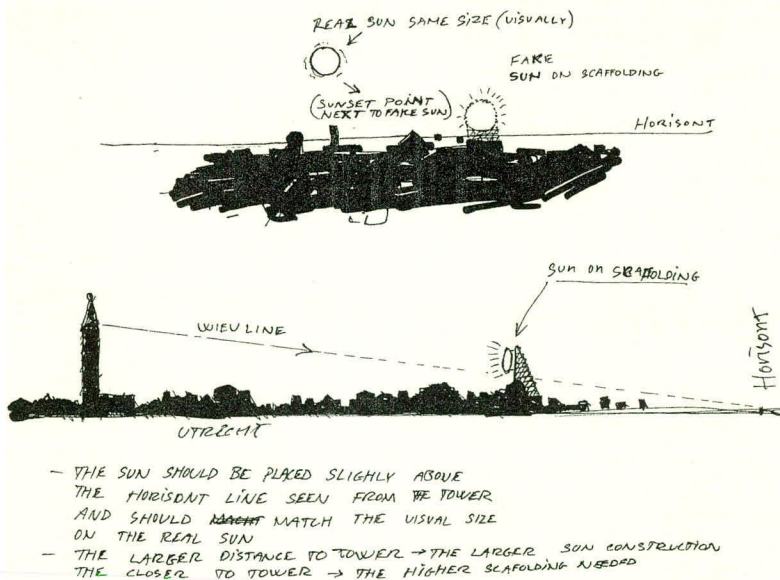
18 Roman Signer

Rote Kabine © Op de Gemeentebibliotheek, Oudegracht 167 => N-W N-W

De Zwitser Roman Signer (1938, Appenzell) is zelf meestal het middelpunt van zijn acties. Vaak komen in zijn werk explosies voor. In eerdere werken liet hij bijvoorbeeld een kist onder zijn voeten ontploffen, of liet hij zijn muts met een modelraket van zijn hoofd schieten. Signer exposeert de resten die van zijn acties overblijven, of hij registreert het gebeuren op video. Voor Panorama 2000 bedacht Signer een geluidswerk. Niet hijzelf, maar de toeschouwer neemt nu het initiatief tot het maken van dit kunstwerk. Op de Openbare Bibliotheek wordt een houten kist geplaatst, en op de 40 meter trans van de Domtoren een microfoon en een bedieningsknop. Door op de knop te drukken vliegen twee deurtjes open, en komt een luidspreker tevoorschijn. Alles wat de bezoeker in de microfoon roept wordt door deze luidspreker als een echo teruggekaatst.

The Swiss artist Roman Signer (1938, Appenzell) is usually the focal point of his actions. His work often features explosions. In earlier works, he might (for example) be standing on a chest that exploded beneath his feet, or his cap would be fired from his head by a model rocket. Signer exhibits the remnants of his earlier actions, or records the event on video. For Panorama 2000, Signer has devised some soundworks, but it is the spectator, not Signer, who takes the initiative for its actual execution. A wooden chest is positioned on the Public Library; in the 40-metre gallery of the Domtoren, there is a microphone and a button which visitors can use to operate it. When the button is pressed, two flaps open in the chest, and a loudspeaker appears. Everything the visitor calls out is then returned as an echo.

17

19 Julian Opie

The Castle © Stadskaatsel Oudaen,
Oudegracht 99 ➔ N-W N-W

Julian Opie (1958, Londen), brengt huizen, kerken, kantoorgebouwen en auto's terug tot herkenbare, archetypische vormen. Zijn sculpturen en wandschilderingen hebben fundamentele lijnen die direct herkenbaar zijn. Ze kunnen bij elke expositie, in een nieuwe samenstelling, worden opgesteld. Opie heeft zijn meest recente tentoonstellingscatalogus dan ook gemaakt volgens de principes van de IKEA-gids. Tijdens Panorama 2000 tovert Opie stadskasteel Oudaen om tot een droomkasteel. Het kasteel doemt vanuit de kromming van de Oudegracht als een spookachtige verschijning op in het uitzicht vanaf de Domtoren. "Een beetje Disney cartoon, een beetje Fra Angelico, een beetje computer en een beetje modeltrein", aldus Opie.

Julian Opie (1958, London), reduces houses, churches, office buildings and cars to recognisable, archetypal forms. The fundamental lines of his sculptures and murals bring about instantaneous recognition. As they can be shown in any exhibition and in any composition, Opie has compiled his most recent exhibition catalogue along the lines of an IKEA-catalogue. During Panorama 2000, Opie transforms the Oudaen patrician house into a dream castle. A ghostly apparition in the view towards the Domtoren, it looms above the bend in the Oudegracht canal. "It's partly a Disney cartoon, partly Fra Angelico, partly a computer, and partly a model railway," says Opie.

20 Luuk Wilmering

Go Back! © Gevel Winkel van Sinkel,
Oudegracht 158 ➔ N-W N-W

De voorstellingen van Luuk Wilmering (1957, Haarlem) zijn altijd minutieus samengesteld, opgeruimd en volstrekt herkenbaar in hun helderheid en eenvoud. Vaak zijn ze een beetje tragisch of aandoenlijk in hun gewooneheid, of zelfs een beetje saai in hun alledaagsheid. Wilmering balanceert met zijn werk op de grens waar kunst en leven elkaar raken. In zijn fotowerken, installaties, films en tekstwerken speelt Wilmering vrijwel altijd zelf de hoofdrol. Tijdens Panorama 2000 plaatst Wilmering een gigantisch billboard. Vanaf de toren is het net een ansichtkaart, midden in de stad. Vanuit een groene weide vol hoog gras kijkt Wilmering de toeschouwer met een vijandige blik aan. Zijn baard en zijn woeste blik maken in combinatie met zijn naaktheid dat de kijker zijn blik afwendt. Go back!, heet het werk dubbelzinnig. Is het de mens die zijn keuze gemaakt heeft en niets anders nodig heeft dan zijn eigen naaktheid? Of is het gewoon: wegwezen! Works by Luuk Wilmering (1957, Haarlem) are always meticulously composed, tongue-in-cheek, and fully recognisable in their clarity and simplicity. They are often somewhat tragic, touching in their sheer ordinariness, or even slightly dull in their triviality. Wilmering's work balances on the fine interface between life and art. In his photos, installations, films and writing, the artist himself nearly always occupies the leading role. Wilmering's contribution to Panorama 2000 consists of a gigantic billboard. Seen from the tower, it is little more than a postcard in the middle of the town. From the middle of a grassy meadow, Wilmering scowls at the spectator. His beard, his wild look and his nakedness conspire to make the viewer avert his gaze. Ambiguously, the work is entitled 'Go back!' Is it a human being who has made a choice and has no needs than his own nudity? Or does it just tell us to go away?

21 Tom Claassen

Zonder titel © Op de Muziekschool,
Domplein 5 ➔ N N

Dieren komen veelvuldig voor in het oeuvre van Tom Claassen (1964, Heerlen). Uit het dierenrijk kiest hij veelal voor vriendelijke, soms wat karikaturale beesten. In Utrecht plaatste Claassen al eerder een paard, op het voormalig slachthuisterrein aan de Amsterdamse straatweg. Voor Panorama 2000 heeft hij een reusachtige mus, gemaakt van zo'n vijf bij acht bij vier meter, die op het dak van een huis aan de voet van de Domtoren zit. Claassen houdt van mussen en brengt met dit werk een ode aan dit met uitsterven bedreigde diertje. De vogel verhoudt zich in proportie tot de Domtoren, als een mus die aan de voeten van een mens scharrelt. Het resultaat is een huismus, op een zelfs bij Claassen nog niet vertoonde schaal: een reuzenvogel.

Animals are a recurrent motif in the oeuvre of Tom Claassen (1964, Heerlen), who has a predilection for friendly, somewhat caricatural beasts. Utrecht already possesses one of his works, a horse which has been placed on the site of the former abattoir on Amsterdamsestraatweg. For Panorama 2000, he has made a huge sparrow, 5 x 8 x 4 metres in size, that stands on the roof of a house at the foot of the Domtoren. Claassen has a great affection for sparrows, and this work represents his ode to a threatened species. Seen from the top of the Domtoren, the bird's proportions are those of a real sparrow one might see hopping about at one's feet. The result is a common sparrow at a scale without precedent even in Claassen's earlier work: truly a bird of giant dimensions.

22 Aernout Mik

Two Men Floating © De Neudeflat
=> N N

Aernout Mik (1962, Groningen) maakt ensceneringen, die gekenmerkt worden door een mengeling van absurditeit en realisme. Zijn werk laat steevast een bevreemdend en onrustig gevoel achter bij de toeschouwer. Tijdens Panorama 2000 laat Mik een ballon zweven boven Utrecht. Het is geen gewone ballon; deze ballon is een haarscherpe, levensechte weergave van twee dicht tegen elkaar aangedrukte mensen. Op afstand lijkt het alsof echte personages in de lucht hangen. Maar deze mensen zijn wel zo'n vijftien meter groot..

Aernout Mik (1962, Groningen) stages productions characterised by a blend of absurdity and realism. His work is certain to leave spectators with a sensation of uneasy alienation. During Panorama 2000, Mik intends to float a balloon above Utrecht. This is no ordinary balloon: it is a razor-sharp depiction of two people pressed together, as if in a crowd. From a distance it is as if two real people are hanging in the air, whereas they actually measure fifteen metres.

23 Paul Ramirez Jonas

A Better Yesterday © 12 verschillende locaties

De Amerikaan Paul Ramirez Jonas (1965, Pomona, Californië) beschouwt de Domtoren als de spil van een klok. Rondom de Dom komen gigantische cijfers op daken, luifels, parkeergarages en op de stoep. Op straat rijdt een draaiorgel rond dat langs alle cijfers gaat. Als hij bij de twee is aangekomen, en het is twee uur, dan gaat het draaiorgel spelen. Zo weet de bezoeker boven op de Dom hoe laat het is. Het orgel is een door Jonas gemaakte sculptuur. Het werk verwijst naar de toren van Babel, de Tatlintoren en de Domtoren, alledrie symbolen van de vooruitgangsgedachte en het menselijk falen.

The American Paul Ramirez Jonas (1965, Pomona, California) regards the Domtoren as the spindle of a clock. Huge numbers have been placed round the Domtoren, on roofs, flags, car parks and pavements. A barrel organ tours a route past these numbers. If, for example, it passes number two when it really is two o'clock, it will play. Visitors at the top of the Domtoren will therefore be delighted to know what the time is. The organ is a sculpture by Jonas, a reference to the tower of Babel, to Tatlin's projected Monument to the Third International, and to the Domtoren, all three of which are symbolic of the idea of progress and of human failure.

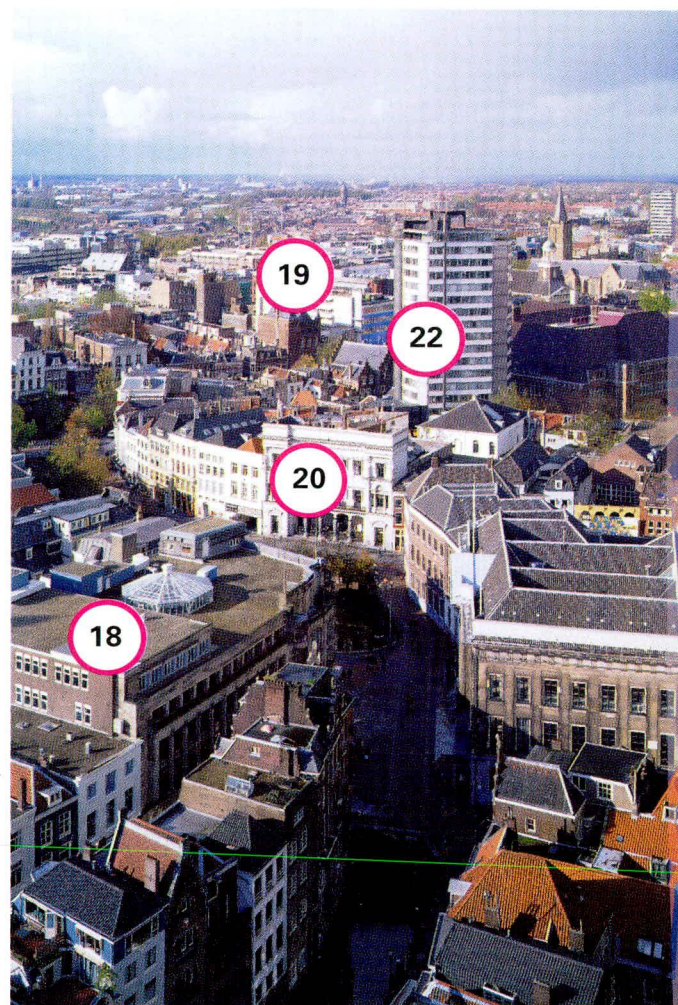
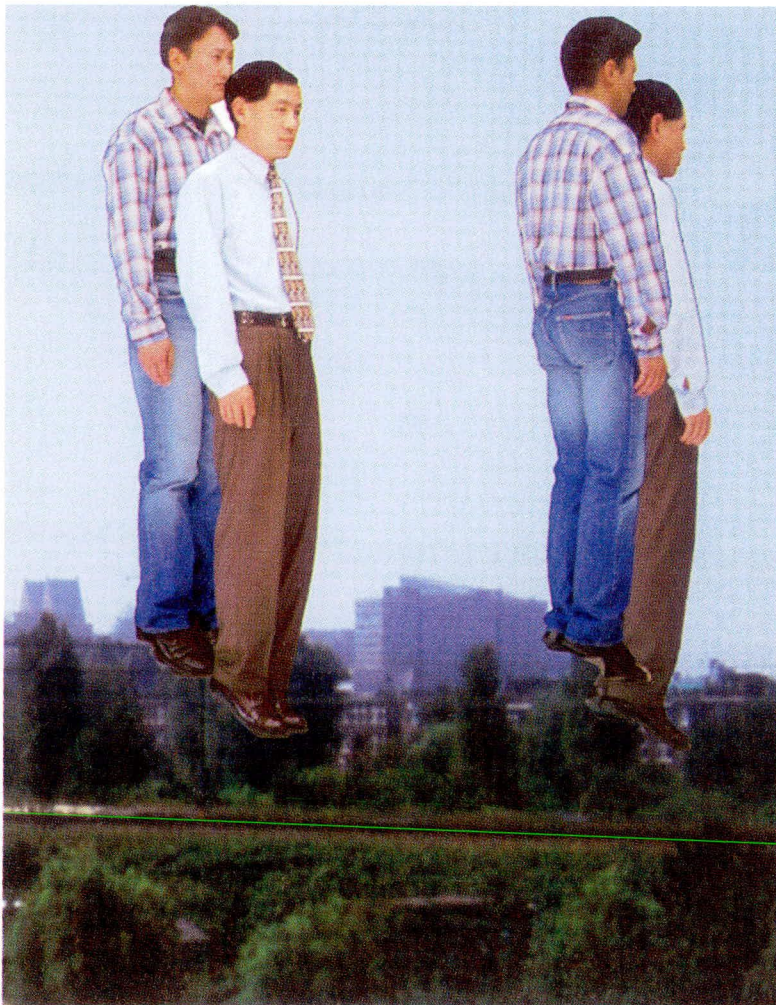
24 Remko Scha en

Arthur Elsenaar

Radio Dom

Remko Scha is kunstenaar en wetenschapper. Hij houdt zich al lange tijd bezig met computerprogramma's die taal en waarneming modelleren, en was een van de initiatiefnemers bij de oprichting van het Institute of Artificial Art Amsterdam (IAAA). In dat kader werkt Scha regelmatig samen met Arthur Elsenaar, een kunstenaar die veel weet van neurofysiologie en radiotechniek. Voor Panorama 2000 ontwikkelden Scha en Elsenaar het project Radio Dom: een FM-zender op de Domtoren, die 24 uur per dag het geluid van Utrecht uitzendt, zoals dat op die plek te horen is. Hiertoe worden een aantal computer-gestuurde microfoons op de Domtoren geplaatst, die al zigzaggend naar stadsgeluiden zoekt. Deze mix is via een radiozender te horen in heel Utrecht.

Remko Scha is an artist and a scientist. His scientific work is concerned with computer programs which model language and perception. Scha was one of the initiators of the Institute of Artificial Art Amsterdam (IAAA), an institute which aims at the complete automatization of art production. In this context, Scha often collaborates with Arthur Elsenaar, an artist who employs technologies from physiotherapy and radio-engineering. For Panorama 2000, Scha and Elsenaar developed the project Radio Dom: a FM transmitter on the Domtower, which continually broadcasts the sound of Utrecht as it can be surveyed on that location. To achieve this, several computer-controlled movable microphones will be mounted on the top of the Domtower. These microphones search for sounds in the city; the sounds they find are mixed and broadcasted live. The result can be heard on the radio in all of Utrecht.

25 Moritz Ebinger*

Make My Day

De Zwitser Moritz Ebinger (1961, Bern) wil aan de voet van de Domtoren het bedieningspaneel van een pinautomaat plaatsen. De bezoeker pinst een bedrag, en het geld zweeft vervolgens via het uitgifteluik, hoog boven op de Domtoren, de lucht in. De kwitantie is alles wat overblijft van deze transactie. Iedereen kan speculeren over wat er met het geld gebeurt, wie het opvangt, of waar het blijft hangen. Dit is een kans op een groots gebaar, vlak voor de eeuwwisseling. In het echt of in gedachten. Als er maar een beetje wind staat, kan het geld over de hele stad gaan waaien.

The Swiss Moritz Ebinger (1961, Bern) wants to install a cash dispenser at the foot of the Domtoren. A visitor keys in a sum of money, which then floats down from the dispenser located on the tower's 70 or 100-metre galleries. The receipt is all that remains of the transaction. Everyone can speculate about what actually happens to the money – who catches it, or where it might still be floating. Real or imagined, this is everyone's opportunity for a grand pre-millennial gesture. And if there is a bit of a wind, the money can be carried all over the town.

26 Huang Yong Ping*

Two Towers

De in Parijs woonachtige kunstenaar Huang Yong Ping (1954, Xiamen, China) maakt overwegend werken die de verhouding tussen Oosterse en Westerse cultuur aan de orde stellen. Voor Panorama 2000 is dit de Dom, een Christelijke kerktoeren, en het jaar 2000. Immers, in de meeste culturen is er op 31 december helemaal geen sprake van een millenniumwisseling. Vanaf de voet van de Domtoren steunt een lange metalen strip op de Domkerk, waarop aan het einde een Chinese pagode met 175 belletjes is bevestigd. De balans slaat in Utrecht duidelijk door naar het Westen. Maar je zou ook kunnen stellen naar het Oosten, want Ping wrikt de Domtoren los van zijn voegen. Jammer genoeg gebeurt dit alleen op de prachtige schets, want het kunstwerk bleek in het echt niet uitvoerbaar.

Now resident in Paris, Huang Yong Ping (1954, Xiamen, China) primarily produces work focusing on the relationship between Occidental and Oriental cultures. In Panorama 2000, his focus lies on the Domtoren – the tower of a Christian building – and the year 2000. After all, it is to very few cultures that 31 December has any millennial significance. A long metal strip runs from the foot of the Domtoren to the Domkerk; fixed at its end is a Chinese pagoda with 175 bells. In Utrecht, the balance tips clearly towards the West. Unfortunately, the work exists solely in a wonderful sketch: in practical terms, it turned out to be unfeasible.

27 Wim T. Schippers*

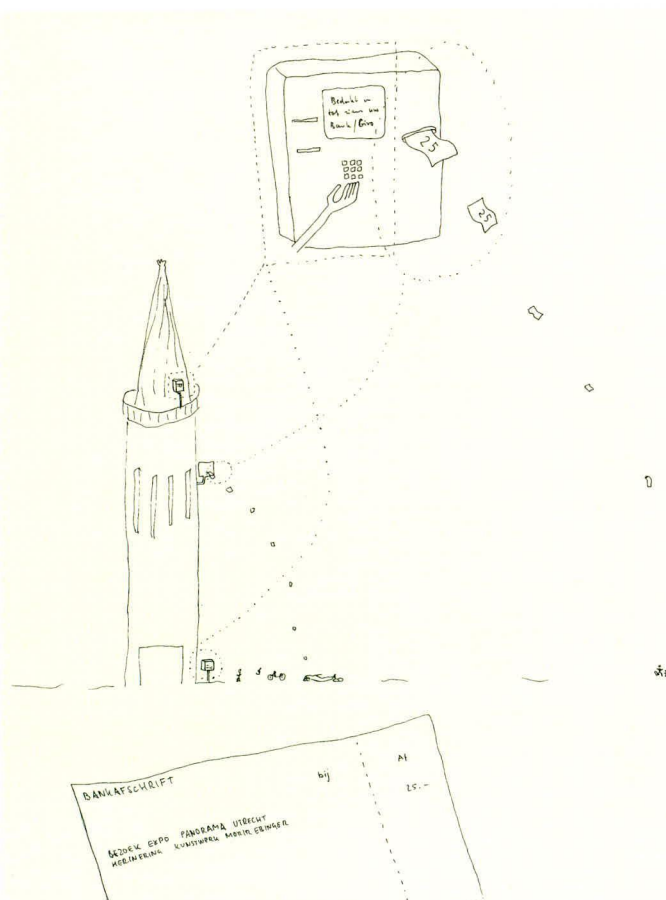
Negatieve bijdrage © Domplein

Wim T. Schippers trok met zijn overzichtsexpositie in 1997 in het Centraal Museum ruim 40.000 bezoekers. Zijn negatieve bijdrage is ongetwijfeld nu al het meest bekende en geliefde kunstwerk van Panorama 2000. Pal naast de Domtoren wil Schippers 112 meter diep de grond in gaan, de exacte hoogte van de Domtoren. De negatieve Domtoren boort door alle aardlagen en trosteert het grondwater. De bezoeker kan afdalen en zo de historie en de archeologie van Utrecht ter plekke bestuderen. Om tal van redenen wordt het werk niet uitgevoerd. Toch laat het plan Utrecht niet los. Dus dat de negatieve Domtoren nooit wordt gerealiseerd is niet gezegd. Maar deze zomer waarschijnlijk nog niet.

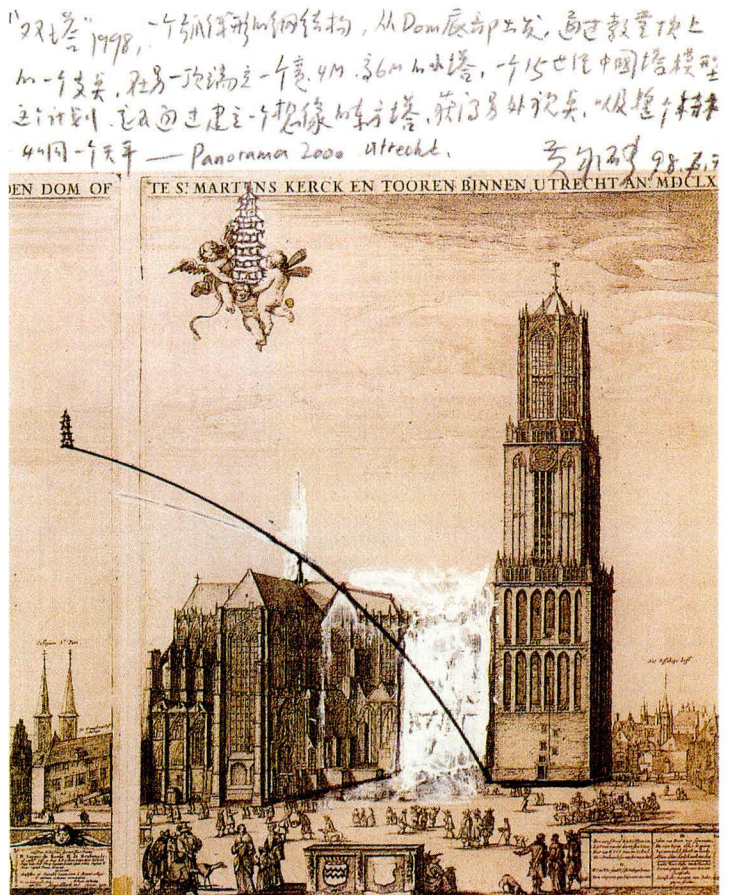
The Wim T. Schippers retrospective held in the Centraal Museum in 1997 attracted over 40,000 visitors. His 'Negative Domtoren' is already Panorama 2000's best-known and most-loved art work. Right next to the Domtoren, Schippers wants to sink a pit 112 metres deep, exactly as deep as the tower is tall. The negative Domtoren braves the groundwater as it passes through each successive subterranean layer. Going down, visitors can make an on-the-spot study of the history and archaeology of the city. For a number of reasons, the work has not been executed. Yet Utrecht has not let go of the idea, and it is too early to say that the negative Domtoren will never be built. But in any case, it won't happen this summer!

* Niet uitgevoerde kunstwerken (een selectie) Works of Art, not executed (a selection)

25

26

28 Marlène Staals*

Zonder titel © Mariaplaats, Gebouw van K&W, Utrecht Conservatorium

Voor Panorama 2000 bedacht Marlène Staals (1961, Steenwijk) een 'vegetatiekleed' op het dak van het Utrechtse Conservatorium. Het dak zou bedekt worden met een natuurlijk tapijt, met daarin allerlei zaden verwerkt. Het zadenmengsel zou ontkiemen in een basis van vetplantjes en uitgroeien tot bloemen, die in diverse kleuren in opeenvolgende periodes tot bloei komen. Tijdens de tentoonstelling zou het dak zo steeds van kleur veranderen. Staals wilde enerzijds een eenheid creëren tussen architectuur en natuur; en anderzijds de statische architectuur van het Conservatorium laten contrasteren met het organische bloementapijt, dat onder de invloed van zonlicht, temperatuur en vocht voortdurend verandert. Het poëtische resultaat, een serie onvoorspelbare monochromen, zal tijdens deze tentoonstelling echter alleen in de fantasie van de bezoeker kunnen bestaan.

For Panorama 2000, Marlène Staals (1961, Steenwijk) devised a 'vegetative mat' on the roof of the Utrecht Conservatory, a natural carpet sown with all manner of seeds. Within a ground cover of succulent plants, the seeds would germinate and flower in a succession of different colours, thereby bringing about constant changes to the colour of the roof as the exhibition proceeded. Staals wanted to unify architecture and nature, while simultaneously contrasting the static design of the Conservatory with the organic carpet of flowers, which, influenced by sunlight, temperature and moisture, would undergo a continual evolution. During this exhibition, however, the poetic result – a series of unpredictable monochromes – will have to bloom solely in the visitor's imagination.

29 Chen Zhen*

Out of House, Beyond the World

Ook Chen Zhen (1955, Shanghai) exposeerde al eerder in het Centraal Museum. Zijn voorstel voor dit project noemt hij Out of House, Beyond the World. Hiermee wil Chen Zhen het oneindige horizontale uitzicht vanaf de Dom aanvullen met een onbegrensd vertikaal uitzicht. Dit wil hij bereiken door twee reusachtige helften van een reflecterende, metalen wereldbol te plaatsen aan weerszijden van de Domtoren. In deze bollen zouden afgietsels van stoeltjes van de Utrechtse universiteit gemonteerd worden. De hemel wordt weerspiegeld in het stadsbeeld. De Domtoren zou zo een mentale brug worden naar een onzichtbaar panorama: het Boeddhistische idee van Leegte; de Oost-West-as wordt door Chen Zhen opengesteld. De luchtspiegels bleken helaas in de praktijk onmogelijk transporteerbaar naar de door de kunstenaar bedachte locaties. Het imaginaire panorama blijft imaginair.

This is not the first time that Chen Zhen (1955, Shanghai) has shown work at the Centraal Museum. His name for the work he proposed for this project is 'Out of House, Beyond the World'. By positioning two huge reflecting metal hemispheres on opposite sides of the Domtoren, Chen Zhen's intended to complement the unbounded horizontal vistas from the Dom with a limitless vertical prospect. Casts of chairs from the University of Utrecht would be mounted inside these hemispheres. The sky and the townscape would be echoed in the surfaces. The Domtoren would thus be a mental bridge to an invisible panorama: the Buddhist concept of Emptiness – the East-West axis as revealed by Chen Zhen. Tragically, it transpired that it would be impossible to transport the hemispheres to the sites envisaged by the artist. The imaginary panorama must thus remain imaginary.

Organisatie Organization Panorama 2000: Centraal Museum, Utrecht

Concept Concept Panorama 2000: Sjarel Ex, directeur
director Centraal Museum the Netherlands
Projectteam Project team Panorama 2000:
Ellen de Bruijne, Sjarel Ex, Milou Halbesma, Claudine Hellweg, Paul Kamp, Lydia van Oosten, Patricia Pulles, Eveline Reeskamp, Hans Schopping, Ranti Tjan
Projectondersteuning Projects support: Manon v.d. Berg, Christiane Bosman, Erica van Buchem, Ellen Weijers.
Panorama-foto's Panorama photo's Siebe Swart
Hoofdondersteuners Main benefactors Panorama 2000:
Agis Groep Zorgverzekeraars, Bouwfonds Cultuurfonds, Bouwfonds Woningbouw, Fortis, Gemeente Utrecht, HGIS-gelden van Ministeries van Buitenlandse Zaken en OC en W, Jaarbeurs Utrecht, Mondriaan Stichting, N.V. Nederlandse Spoorwegen, N.V. REMU, OPG Groep, Provincie Utrecht, Reaal Verzekering N.V., Sara Lee/ DE n.v., WBN
Ondersteuners Benefactors Panorama 2000:
Amerikaanse Ambassade, Antonius Vesselheads BV, Berenschot Groep B.V., D3BN, IFA, Kroon & Lamberink Groep, Pro Helvetia, Vlutters Handelsonderneming BV, Tempo Team Uizendbureau
Grafisch ontwerp graphic design Studio Gonnissen en Widdershoven, Amsterdam
Website design website design Ten 22, Maxine Kennedy

Panorama 2000

Kunst in Utrecht te zien vanaf de Domtoren
5 juni tot en met 3 oktober 1999
Info: www.panorama2000.com

Openingstijden: dinsdag t/m zondag van 10.00 - 18.00 (laatste groep om 17.00 naar boven)
donderdag van 10.00 t/m 21.00

Toegangsprijs f 15,- aan de kassa bij de Domtoren en in de voorverkoop
Start voorverkoop: 10 april via Ticketservice©: 0900 300 1250 (99 cpm), de 150 grotere postkantoren, de 33 GWK stationskantoren, www.theater.nl, SBS teletext pagina 699 en de Bekende Voorverkoop Adressen
Lift: kaarten alléén aan de kassa verkrijgbaar: prijs f 15,-, reserveren niet mogelijk.

Maandag open voor alleen groepen, rondleidingen inbegrepen: van te voren telefonisch bespreken via Centraal Museum:
T: +31(0)30 236 23 62 F: +31(0)30 233 20 06

Bus 2 / 22, vertrekpunt vanaf CS via het Janskerkhof, uitstappen op Damplein
Parkeermogelijkheden: Springweggarage, CS-garage en Jaarbeursgarage
De Domtoren is te voet in 10 minuten te bereiken vanaf Utrecht CS

Panorama 2000

Art in Utrecht, seen from the Dom Tower.
5 June to 3 October 1999
Info: www.panorama2000.com

Open: Tues to Sun from 10 am to 6 pm
(last group in at 5 pm) Thurs 10 am to 9 pm

Price: NLG 15 at the Domtower ticket office and Advanced Sale of Tickets, begins 10 April.
Advance sale: Ticketservice via 0900 300 1250 (phone call 99 cents per min), from Dutch Post Offices (the larger ones), from Dutch Rail stations, online via www.theater.nl, SBS teletext page 699 and other booking offices.
Tickets for the lift up the tower only available at the tower box office, price NLG 15, reservation not possible.

Mondays: only open for groups, guided tour inclusive. Tickets at the Dom Tower ticket office. Reserve in advance by telephone via the Centraal Museum,
T: +31(0)30 236 23 62 F: +31(0)30 233 20 06

How to get there

Bus 2 / 22, departs from Utrecht's Central Station, alight at Dom Square.
Carparks: Springweggarage, at Central Station, and at the Jaarbeurs garage.
On foot: 10 minutes' pleasant walk from Utrecht's Central Station

Organisatie / Organization Panorama 2000:

Centraal Museum
Agnietenstraat 3
3512 XA UTRECHT
HOLLAND
Informatie / Information:
www.panorama2000.com.
T: +31(0)30 236 23 62
F: +31(0)30 233 20 06
Bookings: Ticketservice Nederland
0900-300 1250

▶ KOOK OP HUISKAMERFORMAAT ◀

Kunst hoort in uw huis, en niet alleen in het museum. Veel mensen willen wel een kunstwerk kopen. Wij maken dit eenvoudig. Dankzij de KunstKoopregeling kunt u gespreid betalen zonder dat u daarvoor rente verschuldigd bent. Vraag voor meer informatie de folder aan: 0900 0191

De KunstKoopregeling wordt uitgevoerd door de Mondriaan Stichting, in samenwerking met VSB Bank

